

leži mrtev v svoji lastni krvi, zapuščen od vseh. Denejo ga v grob, denejo ga neškropljenega v neblagoslovljeno zemljo — — — — —

— Tu ga je čakala potrpežljivo in vdana v svojo usodo — — — — — in sedaj leži na mizi pismo, v katerem naznanja njegov tovariš, da so ga našli pred nekaterimi dnevi proti večeru na cesti mrtvega in oropanega; nihče ne ve, kdo je storil zločinstvo, in kako da se je to zgodilo.

Pismo je bilo oddano v Piatri na Rumunskem, kamor se je bil odpravil s svojimi tovariši na delo. —

Njo pa obhajajo smrtne zone; tesno in mrazno ji je pri srcu, kakor da bi se iztegovale hladne roke po njej. —

— Zunaj je vse tiho; solnce se je skrilo za gore, in v dolino padajo temne sence, temnejše in temnejše. — — —

Misli k Prešernovemu življenjepis.

Spisal dr. M. Murko.¹⁾

Prešeren ni samo največji slovenski pesnik, ampak prvi lirik in, rekel bi, tudi umetniški epik na celem slovanskem jugu. Našo ubožno lepo književnost je po slabih začetkih postavil takoj na evropsko stališče po vsebini in obliki, pri tem pa ostal popolnoma naroden. Posebno se moramo čuditi, kako je v naš malo razviti jezik mogel presaditi poleg klasičnih vse glavne romanske, germanske in celo vzhodne pesniške oblike tako izvrstno, da mu v tem oziru med starejšimi pesniki ni para v vsem slovanskem svetu. Prešernove poezije so obenem slovenska poetika, za katero žalibog ni napisal tudi drame in novele, kakor je nameraval. Dobro je povedal Jos. Stritar v klasičnem uvodu k neklasični Levstikovu, po Jurčiču zvanu izdaji Prešernovih poezij, da bi ž njimi mali slovenski narod smel stopiti pred sodnji stol brez strahu, ako bi bil poklican, da pokaže, kako se je udeležil vesoljne človeške prosvete.

In vendar kako se je Prešernu godilo celo pri nas? Ni imel sreče niti po smrti! Našemu narodu bi se res smelo očitati, da kega pesnika niti vreden ni. Skoro neverjetno se mi zdi, da so se

¹⁾ Pr. pisateljev slavnostni govor pri Prešernovi devetdesetletnici na Dunaju v »Ljubljanskem Zvonu« za l. 1891., str. 81.—87.

pri nas mogli pravdati, kdo je večji pesnik, Prešeren ali — Koseski. Čudno je gledati v Miklošič-Navratilovem berilu za osmi gimnazijski razred, kako Prešernu še v drugi izdaji ni odmerjena niti ena cela stran, in kako se za primer iz njegovih poezij navajajo samo »Nova pisarija« in dva soneta. Tudi Jos. Marn, katerega vestnemu zbirateljskemu trudu bodi vsa čast in hvala, je posvetil Prešernu mnogo manj prostora nego raznim pisateljčkom. In kaj je počel s Prešernovim čudovitim, krepkim gorenjskim in vendar milim jezikom Levstik? Pesnik in pisatelj, ki je imel slovenski jezik v oblasti kakor malokdo, je hotel biti žalibog tudi filolog ter je že v mladih letih, ko še ni uničeval svojega lastnega dela kakor pozneje kot pravi slovanski mistik, »popraval« Prešernove poezije tako izdatno, da kar strmimo.

Marsikaj se je v poslednjih letih izpremenilo na bolje. Dobili smo tudi mnogo lepih doneskov k Prešernovemu životopisu, posebno po g. prof. Levcu, in k razlagi njegovih del. Vendar nimamo še do danes poštene in za malo denarja pristopne izdaje »Poezij« ter historično-kritične izdaje vsega, kar je naš pesnik napisal slovenski in nemški, in čakamo še tudi podrobnega životopisa ter na njem osnovane razlage in ocene njegovih poezij. Kako važno je tako razlaganje v zvezi s pesnikovim življenjem, naj dokazuje samo eden primer. »Slovo od mladosti« je J. Stritarju ena »izmed najzrelejših Prešernovih pesmi«. In vendar je ona iz prvencev; pesnik jo je objavil v prvem letniku »Kranjske Čbelice« (l. 1830.) pred »Povodnjim možem« in »Lenoro«, katerih ni sežgal, ko mu je Kopitar izrazil svoje mnenje o predloženem celem zvezku. Ko prebiramo te prvence, moramo pač obžalovati, da se je prestrogo držal Kopitarjevih nasvetov. Malo število Prešernovih poezij objasnjuje tudi to, da je bil takrat najbolj plodovit, ko je imel komu peti in kje. Pred vsem pa je treba pesnikov nastop in značaj tolmačiti v zvezi z njegovo dobo.

Književnost smo dobivali Slovenci vselej, ko so tudi k nam prodirale nove velike ideje: v 10. stoletju krščanstvo, v 16. reformacija, v 18. prosvetiteljni absolutizem, ki nas je nehote probujal, v 19. romantiški duh, ki je oživiljal vso Evropo. O klasicizmu in romantizmu se je takrat mnogo pisalo, ali ljudje se niso zedinili o teh pojmi, in še danes imamo o njih različna mnenja tembolj, ker je romantizem imel povsod svoje posebnosti. Jedro pa mu je vendar bila naravna reakcija proti pretiranemu češčanju suhoparnega razuma v 18. stoletju, proti njegovemu skepticizmu in brezverstvu, proti državnemu niveliziranju in centraliziranju, ki je doseglo svoj vrhunec

v Napoleonovi svetovni vladi, proti vsegamogočnosti jezika, literature ž njenimi tesnosrčnimi, lažnoklasičnimi pravili, umetnosti, šeg in navad francoskega naroda. Posebno od Napoleona razdrobljeni in podjarmljeni Nemci so iskali tolažbe in krepila v pretekli slavi srednjega veka, ki se je prej imenoval »temen«, in v starodavni starini, ko si je nemški narod ustvaril iz svojega »narodnega duha« svoj jezik, svojo poezijo, svojo mitologijo, svoje pravo, svoje običaje, z eno besedo svoj »Volkstum« (L. Jahna knjiga o njem je izšla l. 1810!) ali po naše »narodnost«. Glavni znak narodnosti pa je vendar bil jezik, in geslo »Die wahre Heimat ist eigentlih die Sprache« je rekel sam Wilh. v. Humboldt, kateri je ustvaril tudi pojem modernih filologij, ki so mu bile »znanost o narodnosti«. Pri tem je pa bil vsak »narodni duh« romantikom svet. Že Herder je iskal pravo poezijo pri vseh narodih, nemški romantiki pa so šli še dalje v češčenju »narodne« poezije doma in na tujem, v študiranju in umetniškem prevajanju tujih poezij, posebno angleške, španske in laške, indijske, arabske in perzijske. Tako so se družile rodo- in domoljubne težnje z zanimanjem za duševne proizvode drugih narodov, svobodoljubnim pa je sledila skoro reakcija, ko vladarji niso več potrebovali narodne navdušenosti proti jetniku na otoku Elbi, vendar vsled tega so se znova probujale povsod svobodomiselnne ideje. Kakor pri Nemcih so se tudi pri drugih narodih križale razne nove težnje, in po takem je imel romantizem povsod svojo posebno obliko.

Slovence je kakor Poljake dramil za kratek čas sicer sam Napoleon, ali trajen vpliv na nas so imele vendarle ideje njegovih sovražnikov. Vse, kar so Nemci s sveto navdušenostjo pisali in govorili proti gospodstvu tujega duha in jezika, čitali in poslušali so tudi Slovani, v prvi vrsti avstrijski, ker nemški romantiki so imeli v dobi osvoboditeljnih vojsk svoje središče na Dunaju. Kar sta takrat razglašala brata Schlegla, bi še danes ne mogel bolje povedati naroden poslanec, ki se bori za pravice svojega jezika. V dunajskih časopisih je sodeloval naš Kopitar, ta je širil »Patriotische Phantasieen eines Slaven« in druge članke, v katerih je vzbujal zanimanje za slovanstvo pri Slovanih in tujcih. K njegovim največjim zaslugam štejemo, da je našel in ustvaril Vuka Karadžića ter pomagal proslaviti srbske narodne pesmi po vsej Evropi. Tudi pri nas je dramil, naj se zbirajo narodne pesmi, povesti, pravljice, pregovori in zakladi narodnega jezika, vendar v naši domovini ni bilo podobnega moža in tudi ne podobnega narodnega blaga. Seveda je pa Kopitar vplival na ves naš narodni razvitek, ki se je najprej kazal v pisanju pre-

mnogih slovníc. Izmed Prešernovih sovrstnikov je izpodbujal Kopitar najbolj mladega Jakoba Zupana, ki se pa ni popolnoma nasrkal njegovega duha.

Omeniti je treba, da je bil pri avstrijskih Nemcih jako razširjen »mestni patriotizem« po deželah in krajih, zanimanje za njih zgodovino, narodno poezijo in glasbo, narečja, šege in navade. Za te težnje se je rabil izraz »vaterländisch« in »Vaterländerei«, ki je sčasoma prišla na slab glas. Našim alpskim deželam pa je posebno koristila delavnost v njih »dobro ljudstvo« zaljubljenega nadvojvode Janeza. Pred tem se ni delalo razločka med nemškim in slovenskim ljudstvom; listi, kakor »Steiermärkische Zeitschrift«, »Carinthia« in drugi, posebno pa »Illyrisches Blatt« in »Carniola« so bili kakor za Slovence pisani. Tudi mnoge pesmi v čast visokih »prijatlov Kranjščine« so bile zaslužene in popolnoma v duhu časa.

Pri Čehih, Poljaki in Rusih se »domoljubna« ali romantiška doba začenja vsaj celo desetletje prej, ni pa slučajno, da se je na slovanskem jugu začelo novo literarno gibanje okoli l. 1830. nankrat v Ljubljani, Zagrebu in — Gradcu, odkoder je dobil ilirizem svojega največjega pesnika, Stanka Vraza, slovanska filologija pa svojega velikana Miklošiča. Poleg občnih vplivov pa je Slovence in Hrvate bodril tudi primer drugih Slovanov. Izdatelj »Kranjske Čbelice«, M. Kastelic, sam najbolje pravi v svoji uvodnici, da »kranjska Muza«

K Slovincam drugim reva je zbežala
K vam, Polcov, Serhov, Pemcov ljub' rodovi,
Vi Krajnce znali ste budit', uneti.

Besede »Polci« in »Pemci« (»Čehi« šele v drugi izdaji l. 1834.) pač najlepše dokazujejo, da celo taki ljudje kakor licejski knjižničar Kastelic niso posebno temeljito poznavali svojih bratov. Poučevali so se o njih najbolj iz raznih nemških časopisov (in časnikov), posebno iz imenitnih dunajskih »Jahrbücher für Literatur«, iz katerih je hotel Kopitar napraviti glasilo zapadnih slavistov, in pa iz nemški pisanih knjig o Slovanih, kakor sta bila Dobrovskega »Slovan« in »Slovanka« (prvotno izišla tudi kot časopisa), najbolj pa iz P. J. Šafařika »Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten« (1826) in »Abkunft der Slaven« (1828). Za pripravljano drugo izdajo literarne zgodovine vseh Slovanov je napisal Čop, duševni oče »Kranjske Čbelice«, prvo popolno zgodovino slovenske književnosti, ki je pa zagledala beli svet (1864) šele po Šafařikovi smrti. Vendar podobno po pismih in tudi osebno so se Slovenci

dotikali s Čehi in Poljaki, posebnega pomena pa je bilo za nas interniranje še premalo ocenjenih Poljakov v Gradcu in Ljubljani. O Rusih se je še malo vedelo, le J. Zupan se je pogovarjal z nekaterimi na ljubljanskem kongresu (1821).

Ljubljani gre zasluga, da je začela prva na slovanskem jugu novo dobo, ki odgovarja romantični pri drugih narodih. »Kranjska Čbelica«, ki je žalibog samo štirikrat rojila (1830—1833), dasi je bilo že l. 1834. treba druge izdaje I. zvezka, je bila almanah (kakor v prejšnjem stoletju »Pisanice«) in sicer pravi »Musenalmanach« brez proze, to je vsaj po obliki, kajti po vsebini je bilo mnogo v nji, tako da je Prešeren največ svojih pušic izstrelil proti Čbeličarjem, ki so se večinoma držali tudi starih vzorov, ker so bili učenci starših časov ali pa so trpeli od tega, da so v provincijo posebno takrat tudi literarne mode prihajale pozneje. Večina Čbeličinih pesnikov posnema Vodnikov anakreontizem in idilizem v obliki gorenjskih poskočnic, vendar navadno brez Vodnikove soli ali pa celo prav sladkarski, potem elegične in melanholične nemške pesnike 18. stoletja (Matthisson, Salis, Hölty, Hölderlin, mladi Schiller), Gellertove basni, Gleimove v slavo praškega Friderika II. pisane ode (Zupan: Berlinskega koplorja ura!), staromodne epigrame. Pri posnemanju rimskih in grških bukolikov je J. Zupan šel vsaj tudi med »tolminske pastirje«, pri U. Jarniku pa še vedno poje »Damon Meliti«. Moderni baladi razen Prešernovih sta v celi »Čbelici« le dve: Holzapflova »Na posipu Hudega grada« (I. zv.) in Ciglerjeva »Dozdevna smrt« (II.). Še navadnega kranjskega in slovanskega domo- in rodoljuba bi bilo malo, da ga ni prodajal na veliko J. Zupan v »Kranjskem Plutarčku« in »Kranjskem Nestorčku« ter v nekaterih pesmih, kakor v oni »Kranjec dolžen hrovatenja« (II. zv.), ki je izvila Prešernu klasični sonet »Ptujo-Besedarjem« (Ne bod'mo šalobarde!). Sploh je bil poleg Kastelca še najbolj napreden in raznovrsten profesor bogoslovja J. Zupan, kajti on je seznanjal Slovence s srbskimi narodnimi pesmi in pel celo pred Prešernom — gazele, samo škoda, da ni bil niti pesnik, niti filolog, niti jasna in disciplinirana glava.

Od nemških romantikov je torej večina Čbeličarjev vedoma in nevedoma sprejela le nauk, da je treba gojiti narodni jezik, in pa precenjevanje pesništva; kakor n. pr. pri Čehih je tedaj tudi pri nas pesnikov kar rojilo, kajti skoro vsak rodoljub je koval verze. Posebno zaslugo pa si je pridobila Čbelica s tem, da je prinašala »pokranjčene« ali »preslovenjene« srbske narodne pesmi (seveda

tudi »Asan-Aginko«, ki je po Goetheju najprej zaslovela po vsem svetu), »staročeske narodne pesmi iz Kraljodvorskega rokopisa« in »Balade ino pesmi mej kranjskim ljudstvom péte« iz zbirk V. Vodnika, A. Smoleta in celo iz tiskane Fr. L. Čelakovskega (Slovanskí národní písně, III. kn., v Pragi 1827). Celó primere iz »dalmaških« pesmi Ivana Ivaniševiča (iz 17. stoletja) in »Iz Oglasa ruskih pesen od Fr. Lad. Čelakovskega« (v Pragi 1829) so dobili po »Čbelici« Slovenci, ki so torej tudi pestovali slovansko literarno vzajemnost že pred Kollárjevo imenitno brošuro.

Kakor vsi Čbeličarji se je tudi Prešeren zanimal za »alles Vaterländische« in sam pravi na istem mestu¹⁾: die Tendenz unserer Carmina und sonstigen literarischen Thätigkeit ist keine andere, als unsere Muttersprache zu cultiviren«. Domovina je bila Prešernu kranjska dežela in materinski jezik seveda kranjsko narečje. Zaradi tega rabi tudi njemu navadno izraz Kranjec za Slovenec, Slovenci pa so mu drugi Slovani. Na Kranjskem je v teku časa deželno ime prevladalo narodno, in šele Slovenci na okrajinah, posebno štajerski, so mu priborili zopet veljavo, ko so se vedno bolj širile narodne ideje, za katere je po Humboldtovem izreku bila prava domovina jezik. Slovenskega naroda v začetku 19. stoletja ni bilo, kakor n. pr. ni bilo tudi hrvaškega ali srbskega naroda v današnjem zmislu.²⁾ Ko bi nas bili Kranjci o svojem času zedinili pod tem imenom,³⁾ ne bi

¹⁾ Pismo St. Vrazu z dne 5. julija 1837. Letopis Matice Slovenske 1877, str. 161.

²⁾ Prepuščajmo to zabavo birokratom, da se ravnajo po znani maksimi: »Quod non est in actis, non est in mundo!« — Če so živeli ljudje, ki so govorili slovenski jezik, potem je seveda živel takrat in že več stoletij poprej tudi slovenski narod. Stvar je bila poprej nego njeno ime. — Kar pa velja o nas skromnih Slovencih, to velja seveda še z večjim pravom o Hrvatih in Srbih.

Uredništvo.

³⁾ Ko so rodoljubi naši l. 1848. razvili svoj narodno-politični program, ravnali so prav modro, da so za vse Slovence izbrali ime slovenski narod, ne pa kranjski narod. S tem imenom so hoteli pokazati, da je pojem narodnosti širji in višji, nego pa pojem provincializma. »Slovenski narod stanuje po tistih pokrajinah, katere vi avstrijski državniki nazivate kranjsko, štajersko, primorsko, koroško, ogrsko in beneško deželo« — tako so hoteli reči prvi modri naši predniki. Ako bi bili pa izbrali za vse Slovence skupno ime »Kranjci« ali »kranjski narod«, bi bilo to provincialno ime odbijalo vse Nekranjce! in bi jih bilo težko združilo in vzbudilo k zavednosti celokupnosti; saj vemo, da provincialna imena še dandanes na tihem goje nekak antagonizem, in to ne samo med Slovenci, ampak celo med Nemci v Nemčiji. (Prim. Pruse in Bavarec!). Štajerci, Korošci in Primorci bi pač ne bili hoteli biti Kranjci, Slovenci pa smo vsi prav radi, ker je to resnica in ker je to edino ime, ki

bilo v tem nikake nesreče, saj so po takem potu nastala mnoga narodna imena iz deželnih, za bodočnost pa bi zedinjenje bilo bržkone bolj mogoče v stari »Kranjski«, ki je že bila večja, nego v novi »Sloveniji«, in za ime naših bratov bi nam ne bilo treba čeških tujk »Slovan« in »slovanski«. Za svojo domovino se je Prešeren skupaj s svojim učencem grofom Auerspergom (Anastazijem Grünom) najbolj navduševal iz Valvasorjevega dela »Ehre des Herzogthums Krain«, in odtod sta obadva zajemala snovi za svoje pesmi. Dasi je bil Prešeren po vsej svoji naravi lirik in je prepuščal »našim Homerjem«, naj opevajo slavna dela naših očetov, mu je vendar tudi Valvasor vdahnil epsko pesem »Krst pri Savici«. Seveda patetične rodoljubne frazeologije pri Prešernu ni, ali to je njegova prednost. Preiskave o Prešernovem slovenstvu, slovanstvu in rodoljubju imajo po takem vedno nekaj nenaravnega, ako ga merimo po sedanjih in ne vedno najboljših pojmih.

Za vselej je treba tudi pokopati legendo, da je češki pesnik in učenjak Čelakovský osebno navdušil Prešerna za slovanstvo. Tega ni bilo treba in tudi nikakor ni moglo biti. Iz prijateljskih pisem Čelakovskega (Sebráné Listy) vemo natančno, kaj je Čelakovský delal v Pragi v letih, ko je bojda občeval s Prešernom, ali tam ni sluha ni duha o Prešernu, pač pa sam Čelakovský celo pripoveduje, kako je že prej v Lincu od dveh sošolcev dobil »vindičky«, t. j. slovenske narodne pesmi.¹⁾ Prešeren je lahko znal že rano spise Čelakovskega, posebno njega izdajo »Slovanskih narodnih pesmi«, v katerih je Čelakovský že v I. knjigi (l. 1822.) klical »brate na Savi in Dravi«, naj zbirajo svoje zaklade. Čelakovský pa se je s Prešernom seznanil šele po »Kranjski Čbelici«, kar nam jasno dokazujejo njihova pisma.²⁾ Odlični pesnik in najsimpatičnejši zastopnik češkega nas združuje. Ime »slovenski narod« pa je tudi čisto upravičeno in ni nič novega! Saj vemo, da je že Trubar nazival svoje rojake »ljube Slovence«, in jezik, v katerega je prevajal sveto pismo, je njemu jezik slovenski (vmes tudi »kranjski«). Takisto imenuje Dalmatin svoj jezik, v katerega prevaja biblijo, tudi jezik slovenski. Da tudi Vodnik pozna slovenski jezik — in ne samo »kranjski« — je znano. Tudi Nemci so naš jezik imenovali poleg »krainerisch« navadno *w i n d i s c h*; vsi Slovenci pa jim nismo bili nikdar Krainer, ampak »Winden«. — Ako pa je jezik naš bil od nekdanj jezik slovenski, potem je naravno, da je tudi narod, ki govori ta jezik, narod slovenski, ki ne živi samo na Kranjskem. Ime »slovenskega naroda« je torej našim preporediteljem zlasti l. 1848. prišlo kar samo od sebe, in boljšega imena nam niso mogli niti dati.

Uredništvo.

¹⁾ Pr. Sebráné Listy, 11, 25, 27, 33, 34, 76.

²⁾ Letopis Matice Slovenske l. 1875., 160—163, Ljubljanski Zvon l. 1898., 379—380, l. 1882. 49—53, 110—112.

romantizma je takoj po zaslugi ocenil našega Prešerna javno v vplivnem časopisu češkega muzeja (l. 1832., IV. zv.)¹⁾ in v pismu, s katerim je začel njih korespondencijo 24. decembra 1832. Čop je v »Illyrisches Blatt« l. 1833. seznanil naše rojake z oceno, ki jim je kazala, kakega pesnika imajo med seboj. Prešeren se je potem gotovo tudi za Čelakovskega bolje zanimal, saj je celo vedel, da je ta predstavljaj sv. Avgustina delo (De civitate Dei), ali mnogo si tudi v teh osmih letih nista dopisovala. Kot pesnika imata marsikaj skupnega, in bilo bi vredno študirati, ali sta drug na drugega vplivala.

Dasi je Prešernu delala češčina velike težave, seznanil se je vendar tudi z drugim glavnim pesnikom svoje dobe, Janom Kollárjem, katerega »Slávy Dcero« je čital v izvorniku, ker drugači ne bi mogel praviti, da smo Slovenci s svojo književnostjo še vedno tam, kjer nas je našla Kollárjeva Muza.²⁾

Naravnost od njega je imel mater »Slavo« in tudi boginjo »Živo«, Črte, bogove nad oblaki (iz »Výklada« k Slavy Dceri). V duhu časa je tudi Prešeren mislil, da smo tudi Slovani imeli svoj Olimp, vendar ni maral njegovega nejasnega vse-slovanstva in tudi ne od njega početega bahanja »čvetero bolj množnih Slave rodov«. S tega stališča je treba tudi soditi njegove ostre izraze o Ilircih in o Stanku Vrazu. Kar pa je pisal »Slovencev uskoku« o slovenščini in njeni književnosti, je obveljalo, ker faktične razmere so močnejše od vseh teorij, bodisi najsimpatičnejših.

Kot romantik je Prešeren jako cenil in zbiral narodne pesmi ter jih je lepo število poslal St. Vrazu, vendar ni se igral ž njih posnemanjem niti po vsebini, še manj pa po obliki. Naš največji pesnik je pokazal, kako se je treba učiti od naroda, peti v narodnem duhu, pri tem pa ostati umetnik. Seveda je Prešeren znal tudi ločiti prave narodne pesmi od dozdevnih, n. pr. Ahaclovih.

Že v tem, kar ima Prešeren skupnega s Čbeličarji, jih je vse daleč presegal, prava sinova svojega časa pa sta bila le on in njegov starši prijatelj Čop. Ta »velikan učenosti«, ki je tudi Prešernu pokazal »pot pravo v deželo duhov«, je znal jezike vseh omikanih narodov, ali še bolj važno je, kar hvali Prešeren: »Skríta nobéna bilà ní zvezd ti nebá poezíje«. To je bil pravi učenec nemških romantikov, kakor ustvarjen za to, da bode mentor Prešernovemu geniju.

¹⁾ Gl. Čelakovskega Sebrané spisy IV. 428 sl.

²⁾ »Ljublj. Zvon« 1882, 110. Misli pri tem na 129. sonet IV. speva.

Najbolj se kaže Prešernova odvisnost od nemških romantikov v velikem bogastvu oblik, posebno romanskih. Brez domačih vzorov je nastopil hitro za Vodnikom pesnik, ki je pel v raznovrstnih jamb-skih, trohajskih in daktilskih kiticah, pri tem pa še zanesel k nam nibelunško kitico, tercine, sekstine, stare oktave, sonet in celo sonetni venec z akrostihom, glosa, balade in romance s španskimi moškimi in ženskimi asonancami. Romantiki, med katerimi so nekateri cenili glasbo višje od vseh umetnosti, so posebno poudarjali blagoglasje v poeziji, dasi so imeli pri posnemanju romanskih oblik veliko težavo s svojo »Eeee-Sprache«. Pri nas pa je Prešernovemu mojstrstvu pomagal tudi jezik s svojimi močnimi in globokimi samoglasniki v končnicah (pr. »Hčere svet«: noč, zor, moč, rekoč . . »Učenec«: u-o, »Dohtar«: a-o). Prešernova podoknica »Luna sije« je že samo po sebi glasba, in ni slučajno, da v rimah prevlada »ljubeznivi« i, kakor ga imenuje A. W. Schlegel,¹⁾ ki je sestavil »Vocal-Farben-leiter«. To kitico je posnel Prešeren po Brentanovih pesmih »An eine Kranke«, kjer je ravno prva kitica še ena iz najbolj blagoglasnih, dasi ne dosega Prešernove, ki ima eden verz in tudi eno rimo več:

Bleib' nur stille,
Gotteswille
Hat auch dich ja auserseh'n!
Alle Armuth, alle Fülle
Wird auch dir vorübergehn.

»Stanzenglut« in »Sonettenwut« sta prišli pri Nemcih sčasoma na slab glas, in Tieckovi tolikokrat glosirani verzi »Liebe denkt in süßen Tönen, Denn Gedanken stehn zu fern« . . . so zapeljavali pesnika večkrat na kriva pota, posebno na igranje z rimami (Reimgeklingel), ali resnično je omenil o Prešernovih sonetih že Stritar, da ga »tudi ni le enega samega praznega med njimi«, tako da se Slovenci smemo ponašati, »da smo v sonetu prekosili ošabnega sosedu«. Jedrnati soneti proti črkarski pravdi, Kopitarju in Ptujobesedarjem imajo tudi svoj primer v nemških »romantiških dekretih«, in Prešernove pušice in zabavljice so bile »Literarische Scherze in A. W. Schlegel's Manier«; skupno jima je celo geslo, »da na visoki vrh leté iz neba strele«.

Prešeren pa je pel tudi najdovršenejše vzhodne gazele že l. 1833. (Čbelica IV. zv.). Ta letnica je jako važna, kajti Nemce same sta seznanila Rückert in Platen ž njimi prvič šele v letih 1821—1822.

¹⁾ Werke, Lg. v. Böcking 7, 175.

Zanimivo pa je, da jih je pri nas prvi posnemal J. Zupan, ki jih je predstavil (*Illyrisches Blatt* 1831, št. 12., 13., 46.) iz kranjsko-nemškega pesnika Franza von Neumannsthal. Na Zupanu lahko nekolikokrat opazujemo, kako je šušmar dramil zaspanega pesnika (»Dr. Sieben-Schläfer« ga imenuje eden prijatelj), naj ž njim tekmuje. Celotak primer nam tudi objasnjuje, kaj je Prešeren izgubil, ko mu je usoda prerano vzela Čopa, Zupana, Smoleta in Korytka.

Romantik je Prešeren v posebnem naglašanju pravic človeškega srca in umetniškega duha. Nasprotje med življenjem in idealom, med poezijo in prozo je sicer vedno pesnike zanimalo, posebno tako globokočuteče in nežne lirike, kakršen je bil Prešeren, vendar nemška idealistična filozofija je dognala to nasprotje do vrhunca. Fichtejeve teorije o svet ustvarjajočem in vladajočem »jaz« so dale podlago skrajnemu subjektivizmu, in Schelling, ki jih je bolje razvijal, je prišel pri tem do nauka, da je poslednje in najvišje na svetu poezija. Odtod izvira brezobzirno sovraštvo proti vsem »filistrom«, posebno proti onim, ki poezijo rabijo za prozaične svrhe (pr. posebno Novo pisarijo, Glosa) ali pa ukazujejo pesniku, kako naj poje (gl. posebno Orglarčka). Tako je postal tudi Prešeren velik pevec disharmonije med idealom in življenjem, ki nosi v svojih prsah gorje vsega človeštva in trpi zanje brez miru (Pevcu). Tu Prešeren najbolj spominja na Mickiewiczza, ki pravi o sebi, da je on milijon, ves narod. Pesem »Pevcu« je tudi nastala šele takrat (natisnjena l. 1838 v *Illyrisches Blatt*, št. 23. pod prvotnim naslovom: Osrčenje), ko se je bil Prešeren po Korytku že seznanil s poljskim pesnikom-kraljem in pesnikom-mučenikom, od katerega ima tudi misli gesla (gl. prvotno obliko v *Illyrisches Blatt* 1838, št. 21.) svojih »Poezij«: »Sem dolgo upal ! . . .« (gl. prestavo Mickiewiczzevega soneta »Resignation« v *Illyr. Blatt* 1837, št. 9.).

Vpraša pa se, je li tudi Prešeren z Mickiewiczem hodil za Byronom, za »vlastiteljem dum« (misli), kakor ga po pravici zove Puškin; kajti ni ga bilo pesnika v 19. stoletju, ki bi bil imel na svoje sodobnike tako velik vpliv kakor angleški lord. V Ljubljani je bilo takrat nekaj častilcev Byronovih, in med njimi je češki Nemeč Hilscher, najbližji rojak češkega byronista H. Máche, Byronove poezije celo izvrstno predstavljal. Tudi Prešeren se je lotil »Parizine« že l. 1833., ali kakor se vidi, izbral si je pesem, ki je najmanj značajna za preponosnega in obupnega angleškega svetovalca, za njegov satanski smeh, in še te ni do konca predstavil. Tudi Mickiewiczovi vplivi (pr še: Kam) Prešerna niso napravili byronista, ampak on nasleduje tudi

po vsebini nemške romantike, ki so se samo v umetnosti upirali starim bogovom, brata Schlegla, Brentana, Uhlanda in Chamissa, Rückerta in Platena. Zanimivo je, kako je izmed svojih prvencev ohranil tudi prestavo Th. Koernerjeve nemško-narodne, proti Francozom naperjene pesmi »Licovski strelci«, katere je l. 1830. natisnil v »Illyrisches Blatt«, v »Poezijah« l. 1847. pa ne. Izmed velikanov nemškega Parnasa bi zastonj iskali sledov patetičnega Schillerja (samo viteza Toggenburga je vzel za predmet enega soneta), dasi je v Ljubljani v prvih desetletjih bil posebno razširjen kult Schillerja; zato pa Prešeren hodi za Goethejem v duhu romantikov, katerim je bil ta »namestnik poezije na zemlji«. — Tudi Prešeren ne more dovolj povzdigovati pesnika, vendarle kot svobodnega umetnika in pevca nesrečne ljubezni, ne pa kakih socialnih ali političskih idej. Najbolj značajna zanj je balada »Neiztrohnjêno srcé«, kjer se pesnik primerja svetniku, katerega srce ne more zginiti, dokler ne bo čez noč ležalo pod jasnim nebom:

Hladíjo naj ga sápce, naj rósa páda nánj,
 Naj sónce, luna, zvézde, kar so mu pévskih sánj
 Pred vdíhnile v življénji, prejméjo spét 'z njegà;

— — — — —
 Ko vstane drugo sónce, srcé takó skopní,
 Ko béli snég spomládi, da káj zagrébsti ní.

Iz teh verzov odmeva tudi nekako Schellingov - Goethejev pan-teizem.

Posebno v baladah spominja Prešeren najbolj na Goetheja (gl. posebno: Ribič) ter na Uhlanda, glavarja »schwäbische Schule«, in na njenega berlinskega prijatelja, ponemčenega Francoza Chamissa. Sploh je bila cela »schwäbische Schule« slovanskim pesnikom, posebno pa našim južnim, neizmerno simpatična, Prešerna in Vraza pa je naravnost vezal ž njo A. Grün, ki je najprej v njenem »Deutsches Musenalmanach« l. 1836. objavil svoje prestave »kranjskih« narodnih pesmi. V duhu romantikov pa se tudi v baladah in romancah bliža Prešeren (kakor tudi Vraz) romanskim narodom, to se pravi, pri njem pravzaprav ni angleških balad z mračnim in meglenim nebom, on se nagiblje le k jasnemu jugu in poje bolj romance. Presadil je sicer tudi on rano na naša tla »Lenoro«, po kateri bo Bürger vedno slovel ne samo v nemški, ampak v svetovni literarni zgodovini, ali ni ga posnemal ž njegovimi strašili in kriki. Zanimivo je »Lenoro« primerjati s »Povodnjim možem«, še bolj z isto balado »Der Was-

sermann« A. Grüna.¹⁾ Oba sta našla povest v Valvazorju, vendar A. Grün ji je vzel mestni ljubljanski in dal splošni značaj. Primerjajmo v začetku:

Dort wo das ebene Blumengefeld	Od nekdanj lepé so Ljubljanke slovéle,
Der Strom so ruhig durchwallt,	Al lépši od Urš'ke biló ni nobene.
Wo riesig der alternden Linde Bild	Na starem so trgu pod lipo zeleno
Im blauen Spiegel sich malt;	Trobente in gosli, in cimbele péle,
Dort sammelte einst sich derHirten Schaar	Plesale lepote 'z Ljubljane so céle
Beim heitern Ton der Schalmey'n;	V nedeljo popoldan z mladenči veséle.
Dort fand vereinigt manch glückliches	
	Paar
Zum fröhlichen Reigen sich ein.	

Že na tem primerčku ne vidimo samo razločka v pesniški nadarjenosti in umetnosti, ampak še bolj opazujemo na eni strani abstraktnega Nemca, na drugi pa realističnega Slovana. Prešeren je sicer čital še pri Bürgerju o njegovih romancah: *Deutsch sind wir! nicht griechisch, nicht römisch, nicht Allerweltsgedichte in deutscher Zunge, sondern in deutscher Zunge deutsche Gedichte.* Imel je med romantiki posebno dobre vzore v Chamissu, ki je med njimi najbolj realist, vendar tudi pri Prešernu nahajamo, kar tako občudujemo na Mickiewiczu in Puškinu, na Čelakovskem in St. Vrazu: vzrastel je popolnoma na domačih tleh, tiči ves v svojem narodu tako močno, da ga vsa nemška idealistična filozofija, vsa njena fantastična nova in sredovečna romantika niso mogle prestvariti. To pričajo vse njegove poezije, njemu je učenje pri drugih vselej le koristilo, nikoli pa škodilo! Kdor hoče imeti še posebno nagleden primer, naj vzame Prešernovo nedolžno pesem »Nezakonska mati« in pa škotsko narodno²⁾ »Wiegenlied einer unglücklichen Mutter« v Herderjevih »Volkslieder« ali »Stimmen der Völker« (poznejši nadpis izdatelja S. Müllerja), katero je Prešeren gotovo poznal, saj so se od Herderja učili vsi častilci in zbiratelji narodnega pesništva.

Pri Prešernovem realizmu je treba posebe omeniti tudi primera, ki dokazuje njegovo umetniško naprednost in zmožnost poetiziranja celo tako nepoetičnega predmeta, kakor je železniška mašina. Chamissu in A. Grünu se šteje v veliko zaslugo, da sta se skoro lotila »poezije para« (Chamissovo »Dampfross« je iz l. 1830.). Kako zabaven in domač pa je Prešernov razgovor kranjskega parčka o »železni cesti«!

¹⁾ Jako poučna je tudi danska balada »Der Wassermann« v Herderjevih »Volkslieder« ali »Stimmen der Völker«.

²⁾ Priporočamo ta primer posebno pretiranim častilcem narodnih pesmi.

Prešeren je tudi takrat resničen, ko opeva svojo nesrečno ljubezen. Tu moram odločno ugovarjati J. Stritarju, ki nahaja pri Prešernu tri glavne čute: ljubezen, domoljubje in tisto hrepenenje po idealu, ter pravi dalje: »Ta ljubezen je . . . le poetiška fikcija; to hrepenenje po izvoljeni devici je simbol hrepenenja po nedosežnem idealu«. Ne, nikoli ne! Stritar sicer dalje sam sebe precej pobija in prav dobro omenja na drugem mestu, da Prešeren ni zakasneli trubadur, vendar njegovo mnenje je podpiral potem tudi Levec ¹⁾ z životopisnimi podatki o Juliji Primčevi. Vse to pa nas ne more motiti v trditvi, da Prešeren poje samo o svoji ljubezni, katero seveda kakor vsak pesnik idealizuje. Sploh pa je ta ljubezen bila čisto idealna, kajti kakor Tasso je tudi on svojemu nedosežnemu idealu mogel le skrivaj razodevati svoje bolečine (gl. 3. sonet »Sonetnega venca«), ali ravno taka tajna ljubezen je tembolj močna, ker v občevanju bi morebiti izvoljena devica marsikaj svoje idealnosti izgubila, in lahko traje prav dolgo. Iz življenja raznih lirikov bi se tudi dali navesti zanimivi primeri, kako dobivajo svoj izraz pesnikovi vtisi še po dolgih letih. Prešeren sam govori o svoji »Liebesperiode« in takrat je tudi napisal ali vsaj spočel (treba je misliti na pravo »conceptio«) večino svojih ljubezenskih poezij. Največjega pomena je seveda »Sonetni venec«, o katerem še ne vemo, iz kakih let je (izišel je leta 1839.), in ta nam najbolj jasno kaže, koga je opeval Prešeren, saj se drugači ne bi posebno trudil z akrostihom. Julija Primčeva mu je lahko tudi ostala dolgo poetična, ker se je šele l. 1840. omožila, on pa njej zvest v svoji pesniški domišljiji, dasi je nezakonsko ljubezensko srečo užival že z drugo. V pesmih od l. 1841. kakor »K slovesu«, »Zgubljena vera«, »Ukazi«, »Sila spomina« velja še vedno: »Vse misli zvirajo 'z ljubezni ene«. Te misli pa so tako žive in jasne, ti čuti so tako goreči, globoki in iskreni, da Prešernovim poezijam nikakor ne smemo jemati posebno visoke cene, kakršne bi ne imeli, ako bi bila ljubezen našega pesnika fikcija.

Kako je treba tolmačiti Prešernov idealizem v zvezi z romantiškim subjektivizmom, smo že govorili. Da pa pesnik opeva z ljubeznijo k izvoljeni devici tudi ljubezen k domovini ter obe prav umetno veže, ni nič posebnega: podobni »Liebes- und Vaterlandsdichter« so bili vsi mlajši romantiki, pri Čehih Kollár in Čelakovký, na jugu še Stanko Vraz in drugi Ilirci. Posebno Vraz nas zanima, ker prva speva njegovih »Djulabij« in Prešernovi soneti so blizu iz enake dobe, dasi je tudi tukaj Prešeren že vplival na Vraza.

¹⁾ »Zvon« 1879, 53.

Bolj nevarno bi bilo za slavo našega Prešerna, ako bi se mu mogla očitati prevelika odvisnost od njegovih literarnih vzorov, posebno od Petrarke, ki je podobno opeval svojo Lavro, vendar bržkone ne tako resnično. Prešeren je res posnel mnogo Petrarkovih sonetov, in nekatere podrobnosti kakor spoznanje pri božjem grobu (pri Prešernu na veliko soboto, pri Petrarcki se misli veliki petek, Čelakovsky ima jasno ta dan) se posebno čudno ujemajo, vendar te ne morejo odločevati glavnega vprašanja, če bi tudi dokazovale preveliko posnemanje, kar pa še ni dognano.

Poleg raznih nezgod je bila tudi edina prava ljubezen Prešernova kriva, da je tako malo pel. Prešeren je namreč pred vsem lirik, lirični pesniki pa se hitro izpojejo; zaradi tega n. pr. Uhland in Geibel svarita svoje pesniške brate, naj se ne opirajo samo naliriko.

Kakor pri Vrazu se je tudi pri liriku Prešernu boril subjektivizem z objektivizmom, ali poleg svojih nedosežnih lirično-epičnih balad in romanc nam je vendar tudi ustvaril večjo epično pesem »Krst pri Savici«, kateri so dobrohotni tuji (n. pr. H. Ahn) in tudi domači kritiki očitati marsikatero slabost v karakteristiki glavnega junaka. Samhaber Prešernovega epa celo ni hotel predstavljati, ampak ga je predelal v posebno pesem »Črtomir«. Pri tem se je sklicevalo celo na Lessingov izrek »christliche Bekehrungsstoffe sind kein Gegenstand der Poesie«. Z druge strani pa je Prešeren sam prosil Čelakovskega ¹⁾ (22. avg. 1836), »Krst« »als metrische Aufgabe zu beurtheilen, mit deren Lösung der Zweck in Verbindung stand, mir die Gunst der Geistlichkeit zu erwerben«. Kakor pravi dalje, se mu je to tudi posrečilo. Vendar dodajmo takoj, »duhovni gospodje bi tudi že prej lahko bili ž njim zadovoljni, ako bi bili imeli več zmisla za pravo umetnost, ako Prešeren sploh ne bi bil zastopnik nove literarne dobe proti starejši slovničarski in črkarski, in še nekaj za malomestne razmere jako važnega, ako Prešeren in njegovi tovariši ne bi bili dražili višjih in nižjih duhovniških — homeopatov v Ljubljani. Prešeren se je zastonj sam obtoževal, njemu zares ni bilo težko peti na veselje celo sovražnih mu duhovnikov, in J. Marn ²⁾ še bi bil lahko navedel mnogo več dokazov za njegovo »krščansko verstvo in nравstvo.«

Sam ne trdim, da Prešernov »Krst pri Savici« ne bi mogel biti bolj dovršeno delo, posebno proti koncu, kjer bi se dale hitre junakove izpremembe, ki pa psihološki niso neutemeljene, bolj živo in bolj obširno opisati (posebno motijo brezzvezni dialogi). To je pa

¹⁾ Lj. Zvon 1882, 110.

²⁾ Jezičnik 18., str. 56—58.

tudi vse, kar mu smemo očitati, ako ga sodimo po duhu romantiške dobe, kar je seveda potrebno.

Preobračanje v krščanstvo ni moglo biti poetično nadrazumnikom 18. stoletja, pri romantiških častilcih krščanstva, posebno pa katoličanstva in device Marije pa je bilo popolnoma naravno. In zakaj ne? Poezija nam vendar največ predstavlja človeške čute, in kaj more biti bolj dostojno pesniške umetnosti nego notranji boj najsvetejših čuvstev! Prešerenu najbolj kongenialni Chamisso je opeval l. 1833. v berlinskem »Deutscher Musenalmanach« pokrščevanje v tercinah (Ein Gerichtstag auf Huahine), Fouqué pa, ki je bil Dunajčanom drugega desetletja 19. veka najbolj modni pisatelj, je zapel prvi ep v stancih (Corona), v katerem se poganka krsti. Podobnih epov je sledila cela vrsta; treba je pa misliti tudi na druge epe v stancih, posebno na Ernsta Schulze »Bezauberte Rose«, ki je imela ogromen uspeh. Vidimo torej, zakaj je hotel Prešeren peti večje delo v tercinah in stancih in zakaj si je izbral »Krst«. Seveda ga je kot romantiški domoljub iskal na domačih tleh in v starih časih, ko so še Slovani imeli svoje bogove in si prosti volili »vero in postave.« Tukaj je Prešeren sploh poln ljubezni do svoje domovine, katero nam tudi preslavno opisuje; tukaj je tudi najbolj izrazil svoje vseslovansko rodoljubje in romantiško zaljubljenost v pogansko praslomanstvo. Nam se zdi, da se to ne ujema s češčenjem krščanstva, vendar kakor se je opravičeval Chamisso, da je mož napredka, ki mora krščanstvo više ceniti, tako se tudi Črtomir ne brani

»Ljubezni vere, in mirú in správe«

ter pravi o malikih:

V njih le spoštvál očetov sem postave,
Al zdaj ovrgle so jih vojske sile.»

Ko je Črtomir izgubil svobodno domovino, si je hotel rešiti vsaj nevesto, ki se je med tem že pokrstila; celo naravno je pri obeh, da sprejemata v taki prehodni dobi krščanstvo, Črtomir pa še posebe sledi Staroslavovemu primeru ter postane duhovnik, ko ni več nikake sreče zanj v zemskem življenju.

Da je pesnik pri Črtomiru mislil tudi na sebe, nam sam pravi v sonetu, v katerem je postavil prvi spomenik Matiji Čopu: kakor Črtomir je »pokopal misli visokoteče . . . ves up na zemlji sreče«. V epu samem odskakuje s subjektivnimi opazkami (Ak prav učí me v revah skušnja moja, ali pa celo: Naj pevec drug vam srečo popisuje, ki celo leto je cvetlà obéma). Sploh je v Prešernovem »Krstu«

mного lirizma, vendar romantiki so baš zahtevali podobno zvezo lirike in epike ter posebno cenili »lirično-epične pesmi«. Sicer pa je Prešeren tudi jako dobro pogodil objektivno pripovedovanje, in nekatere slike bi samemu Homerju delale čast (gl. primerjanje Valj-hunovih vojščakov s hudournikom, mrličev tropov s snopovja kopami po njivah, Bogomile z jutrnjo zarjo, Savičnega vodopada z mladeničem). Da je pa Prešeren rešil izvrstno tudi svojo »metrično nalogo«, pač ni treba praviti. Skratka, mi smemo biti ponosni tudi na »Krst pri Savici«, tembolj, ker še po dolgih letih nimamo ničesar podobnega.

Upam, da sem s svojimi opazkami nekoliko pokazal, kako mnogo še je treba dela, da bomo Prešerna prav razumevali in cenili. Njegovo življenje je sicer prosto, brez posebnih zunanjih dogodkov, vendar bogato po notranjem razvitku, težkih izkušnjah in bojih, tako, da tudi naš romantik ni zastonj pel o svojem mučeniškem poklicu. Prešernove poezije so res tako jasne, da omikanemu in večkrat tudi prostemu človeku ni treba zanje komentarja, vendar videli smo, da njih cena samo raste, ako postavimo pesnika v luč njegove dobe in pokažemo, kako se je najbolj učil pri naših sosedih. Vsi omikani narodi časte svoje imenitne može tudi tako, da študirajo kolikor mogoče natančno njih življenje in delovanje. Velikim pesnikom je danes posvečeno več posebnih društev; Nemci sami jih imajo ne samo za Goetheja, ampak tudi za Shakespeara in Danteja, poleg tega pa tudi za svoje manj slavne pesnike. Med Slovani deluje do sedaj pri Poljaki posebnost v čast Mickiewicza (izdalo je 6 knjig svojega »Pamiętnika«), ki pa odslej hoče razširiti svojo delavnost tudi na druge pisatelje kakor dunajska Grillparzer-Gesellschaft za vso avstrijsko-nemško književnost. Pri naših malih in slabih močeh seveda na podobna podjetja ni misliti, vendar čas je že delati na to, da ne bomo tudi v tem oziru preveč zaostajali. Zgodovino našega duševnega razvitka je treba bolj študirati ter se iz tega učiti tudi za sedanjost. Pred vsem pa širimo ne samo slavo Prešernovo, ampak tudi bisere njegovega duha med našim narodom v raznih izdajah, posebno ne predragih, in postavimo mu vendar enkrat tudi dostojen spomenik v središču našega duševnega življenja! Tudi našemu malemu narodu ni v čast, da slavi stoletnico svojega največjega pesnika brez njegovega spomenika v Ljubljani. Prost nadpis »Prešernu — slovenski narod« naj skoro priča domačinom in tujcem, da so se vremena tudi zunaj Kranjske že precej zjasnila. Da se bodo še bolj, naj prorokuje poleg Prešernovih del tudi njegov spomenik!

Književne novice

Prešernova stogodišnjica. Krštenje na Savici. Spev Fr. Prešerna. Prepev Nik. Marjanovića. S predgovorom prof. Andr. Gavrilovića. — (Prešernova stogodišnjica. »Krštenje na Savici«. Spev Fr. Prešerna. Prepev Nik. Marjanovića. S predgovorom prof. Andre Gavrilovića.) Belgrad. Štamparija Bojovića i Mičića. 1900. 32 strani. Mala 8^{ka}.

Na jako duhovit način so proslavili bratje Srbi stoletni jubilej našega Prešerna. Prevedli so najboljše epski poem njegov na srbski jezik in tako pomnožili obenem tudi svojo domačo književnost.

»Krst pri Savici« je prevedel srbski pisatelj g. Nikola Marjanović, in priznati moramo, da ga je prevedel prav dobro. Držal se je strogo izvirnega teksta, samo da je namesto jambov rabil troheje, ki so srbskemu in hrvaškemu jeziku prikladnejši. Ko čitamo srbski prevod, čutimo, da delo ni bilo baš lahko, ali g. prevoditelj je dokazal, da je našemu narečju kos in da ve, kaj je pesniška dikcija. Original je točno prelit in prepesnjen v srbskem duhu. Poslušajte par primerov!

— — — — —

Zar jezero ovo, kraj koga si sada,
 Črtomire, nije prava slika tvoja ?
 Okonča se bitka zato što noć pada,
 al u duši tvojoj jošte ima boja:
 Stari crv se budi i nanosi jada,
 ako li ga dobro pamet vidi moja,
 bolje grize, siše, krv mu bolje godi, —
 kao bes Harpije da se snova rodi . . .

Ali:

Srećni Črtomire, blago tebi blago!
 Sva zbunjena stoji, kako tebe vide.
 Ti si zadobio zase čedo drago.
 Sve gleda u zemlju, jako joj se vide.
 Ko zora što javlja dan i jutro blago . . .

Ali:

Ah, ala je težak časak im rastanka!
 Na lica im suze z očiju hrle;
 kao da je trenut poslednjega danka:
 ljubi jedno drugo i tako se grle.
 Pa ni ocu tamo nema mirna stanka,
 kad starac pogleda ljubavnike vrle,
 kako ih zadesi zao udes mlade,
 al utehe i sam ne zna da im daje . . .

Prepričani smo, da bodo Srbi radi čitali »Krst pri Savici« v svojem jeziku. Gospodu Marjanoviću pa smo hvaležni, da je izvršil lepo svoje književno delo, ki je nova duševna vez med našim in srbskim narodom.

Pred prevodom samim stoji 13 strani dolgi predgovor, ki ga je napisal znani najboljši poznavalec naše literature med Srbi, gospod profesor Andra Gavrilović, čigar lepi članek »Prešeren u Srba« diči tudi naš »Prešernov album«. Slutimo, da je nemara ravno g. Gavrilović, veliki prijatelj Slovencev, napotil pesnika Marjanovića, da je šel prevajati za Prešernov jubilej »Krst pri Savici«. V jako simpatično pisanem tem predgovoru, kjer je v markantnih potezah očrtan Prešernov življenjepis in njegov pesniški značaj, pravi g. Gavrilović med drugim:

»... knjižica je ova srbski odziv onoj svetkovini, kojom se u Ljubljani, glavnom duhovnom središtu u braće nam Slovenaca, praznuje stogodišnja uspomena na dan rođenja slovenačkoga pesnika Prešerna ...«

Ako u carstvu duhovnih tekovina, u oblasti nauke i umjetnosti, lepoga i uzvišenoga, i danas još vlada mir, koji ne zna za izmenu granica državnih, pogleda kabinetskih i požuda zavojevačkih, onda je svetkovina ljubljanska istinski praznik svega kulturnoga dela roda ljudskoga. O takom praznovanju i Srbi kite svoj dom znacima bratske ljubavi i posebnog radovanja ...«

»... kad jednom dodje doba bliže i jače duhovne zajednice, jedinstva južnih Slavena, narod će slovenački u tu zajednicu stupiti unoseći u nju tekovinu svoga duha veću no što se očekuje od njegove brojne snage ...«

»Nema sumnje, da je i prevodiocice pesama Prešernovih vodila ljubav i vera u duhovnu zajednicu južnih Slovena u nedalekoj budućnosti. Ova je i mene izazvala na pisanje ovih redaka. Njoj moramo svi težiti, za nju moramo svi raditi. Dogodjaji će i prilike stavljati tome radu mnoge smetnje, ali mi moramo ići napred ka pobjedi — svojoj ili njihovoj. To verovanje neka bude nerazdvojni deo bića našega, onako kao što je slovački pesnik, Andra Slatković, svome idealu pevao: »Mogu se odreći usta tvojih, mogu ti se ruke ne taknuti ... no ne mogu tebe ne ljubiti!« —

A. Aškerc.

Ilijada. Povest slov. mladini. Po Homerju poslovenil Andr. Kragelj. V Gorici. Tiskala »Narodna tiskarna«. 1900. 267 str. — Za klasično »Odisejo« je izdal prof. Kragelj sedaj še njen pendant Ilijado v lepem jeziku. Kaj je lepšega, nego so pesnitve Homerjeve? Homer je priroda in priroda je Homer; Homerjevi eposi so zlata poezija, ki ostane večno lepa, pa naj moderni narodi ustvarijo še toliko in toliko leposlovnih knjig. In dokler bode stal svet, vedno in vedno bodo črpali ljudje iz Homerja — ne aoristov in nepravilnih glagolskih oblik ter drugih šolskih pedanterij, pač pa sveže poezije. Zato je opravil g. Kragelj hvalevredno delo, ko je priredil »vsega Homerja« v prozaični obliki za našo mladino.

A.

Mladinska knjižnica. I. 1900. (Medvedji lov. — Čukova ženitev.) Zalaga L. Schwentner v Ljubljani. Prvi zvezek te koristne knjižnice prinaša imenovani dve Brinarjevi lepi, šaljivi povesti za otroke. Povesti sta pisani prav v otroškem duhu. »Zaveza jugoslovanskih učiteljskih društev«, ki to knjižnico izdaje, je predlagala Brinarjevi povestici za častno nagrado, ki jo je bil razpisal »češko-slovenski spolek« v Pragi. »Mlad. knjiž.« priporočamo vsem roditeljem in šolam.

Rudolf Vrabl: Božični darovi. V Ljubljani 1900. Založil I. Giontini. 46 str. Tudi ta knjižica je namenjena mladini. Ljubljanski učitelj Vrabl je pokazal tudi s tem novim delcem, da ima lep talent za takšno vrsto spisov. Vrablovi Božični darovi so vredni, da jih kupi vsaka slovenska šola. — Dodajemo, da je izdal Giontini še par prevodov, namenjenih preprostemu ljudstvu.

Römische Strassen und Befestigungen in Krain. Im Auftrage der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale untersucht von Anton von Premmerstein und S. Rutar. Mit Karten und Facsimilen. Wien. Hof- und Staatsdruckerei 1899. — V tej knjigi se preiskujejo rimske ceste in utrdbe ter drugi rimski ostanki po Kranjskem. Za to važno delo je nabiral material že več let konservator g. Rutar deloma na najdbah znanega izurjenega antikvarskega izkopovatelja Pečnika. Karto rimskih cest je narisal Rutar, zgodovinski in napisni del izvira iz peresa Premmersteinovega. Ta zbornik obsega skoro vso rimsko dobo kranjske dežele, zlasti Aemone in Nauporta. Vestno sestavljena knjiga razveseli gotovo vse strokovnjake, katerim je v prvi vrsti namenjena,

E. Laszowski, Hrvatske povjestne gradjevine. Pisatelj pošilja na ogled prvi snopič v folijski obliki s krasnimi slikami, v katerem opisuje Trsat, Perušić v Liki, Erdut ob Dunavu v Slavoniji in Kostel v Zagorju. Pisatelj obeta postati moderni hrvaški Valvazor, ako bode vztrajal pri svojem podjetju. Slike so prav fino in umetniško posnete. Pogrešamo pa tlorisov pri večjih utrdbah, n. pr. pri Trsatu. Tudi stara (rimska in predrimska zgodovina) je prekratko orisana; saj vemo, da so se vzdignili srednjeveški gradovi na klasičnih tleh. Pri Reki bi se morali pač omeniti tudi Devinci in Walseejci, ki so dolgo temu mestu gospodovali. Tupatam je tudi kak tiskarski pogrešek, n. pr. »Peutigerova tabla« i. t. d. S. Rutar.

Il centenario di Paolo Diacono. Tržaški oddelek beneškega zgodovinskega društva je izdal v Čedadu 1900 »Atti e memorie del congresso storico, tenuto in Cividade nei giorni, 3, 4, 5 settembre 1899«. Tu se opisujejo vse slavnosti prigodom tega kongresa, razdelitev sekcij, predložene razprave in javna predavanja. Ta popis je tupatam netočen, drugod pa površen. Profesorju Rutarju se daje n. pr. naslov »don« (duhovnik), a arhivar Koblar pa se ne omenja. Izmed predavanj je natisnjeno na zadnjem mestu Baudouinovo o jeziku in etnografični razdelitvi beneških Slovencev. S. Rutar.

Koledarji sicer po drugod ne spadajo med književne novosti v strogem pomenu besede, pri nas pa moramo vpoštevati tudi to vrsto književnih izdelkov, ker so med našim občinstvom jako priljubljeni, ker tudi med našim ljudstvom popularizujejo marsikatero dobro misel in utrjujejo narodno zavednost. Najlepši slovenski koledar je brez ugovora »Narodni koledar«, ki ga izdaje že XIII. leto Dragotin Hribar v Celju. Letošnji letnik »Narodnega koledarja« je zbok svojih finih ilustracij posebno imeniten in prinaša poleg običajnega koledarja raznovrstno poučno in zabavno vsebino iz peres znanih in neznanih pisateljev. Kar pa smo g. Hribarju svetovali že lani, to mu svetujemo tudi letos, naj namreč med evropskimi »vladarji« izpusti tiste brezštevilne nemške kneze in knežiče à la Greiz-Schleiz, ki nas Slovence ne zanimajo čisto nič. Namesto teh pa naj objavlja zanaprej imena drugih važnejših vladarjev, kakor na pr.: japonskega cesarja, perzijskega šaha, predsednika Severne Amerike, egiptovskega kediva i. dr. Tudi naj izpusti vremenska »prorokovanja«, ki nimajo zmisla, namesto njih pa naj objavlja važne letnice iz slovanske zgodovine.

Uredništvo »Glasa Naroda« v New-Yorku izdaje »Slovensko-amerikanski koledar«. Letos je izišel VII. letnik. Vsekdar nas veseli, kadar izvemo kaj o svojih rojakih tam onkraj oceana. Tudi ta koledar, ki je skoro toliko »Mohorski«, je nekak znak njihovega duševnega življenja. »Slovensko-amerikanski

koledar« je ilustrovan in za amerikske rojake naše praktično urejen. Vrhu koledarske tvarine prinaša tudi pouko in zabavno čtivo ter inserate. Nikakor ne dvomimo, da je ta koledar v vsaki ameriksno-slovenski hiši dobro došel gost, saj jim govori na tuji, čeprav svobodni zemlji v domačem slovenskem jeziku.

A.

I. Ipavic: »Možiček«. Enodejanska pantomima za klavir dvo-ročno. Založil L. Schwentner v Ljubljani. 27 str. Cena 5 K. Isto v nemški izdaji pod naslovom: I. Ipavic: »Hampelmännchen«. Pantomime in einem Aufzug für Klavier zu zwei Händen. Verlag L. Schwentner. Laibach. 27 str. Preis 5 K.

Vsled razumnega in v idealnem oziru tudi sila uspešnega delovanja našega neumornega založnika, Lavoslava Schwentnerja, razvila se je v par zadnjih letih naša leposlovna literatura v prej neznani meri. Zadnji čas je obračal Schwentner svojo posebno pozornost na glasbeno polje, in tako gre tudi njemu v prvi vrsti zasluga, da smo se mogli seznaniti z gori omenjenim glasbenim delom, z Ipavčevim »Možičkom«; kajti založnik sam je pregovoril mladega skladatelja — I. Ipavic je namreč sin priljubljenega našega komponista drja Gustava Ipavca — da mu je izročil rokopis pantomime.

Založnik imenuje »Možička« v zadnji številki svoje »Slovenske knjigarne« »edino skladbo te vrste v slovenski književnosti«. Resnica je to. Izvirna pa za nas Slovence ni samo misel, ustvariti koreografsko kompozicijo, nova in po vsem moderna je tudi glasba sama, ki ne hodi po občno znanih in pri nas žalibog tako priljubljenih potih stare šablone, temveč prodira v bujni pragozd plodonosne fantazije. Moderna je oblika, v kateri je pisana ta skladba, moderen pa je tudi duh, ki veje v tem najnovejšem delu: duh krepkega, mladega, zdravega talenta.

Takoj bodi rečeno: Ta kompozicija označuje v naši glasbeni literaturi tako velikanski korak naprej, da z veseljem in prav iz srca želimo, naj bi se Ipavcu, sinu ene izmed prvih naših muzikalnih rodbin, posrečilo, voditi našo glasbo k idealni in — če Bog dá in sreča junaška — tudi k materialni zmagi nad neko staro, sebično-zavidno strujo, ki bi rada utajila vse, kar ni zraslo iz njene zemlje. — Proč z mehkužnim čvrčkanjem sentimentalnih »abt«-eritov, proč s konvencionalnimi, plitvimi melodijami brez duha in mesa, proč z monopoliziranimi, donu Quichottu podobnimi trubadurji — mi imamo tega že dosti! . . .

Ob času, ko smo napredovali v vseh umetnostih k zahtevkam modernega realizma, želimo si tudi na glasbenem polju namesto profesoralnega pikolovstva prosto premičnih oblik brez modrcev, v katerih se more duh razvijati, namesto neplodovitih vzdihov plodonosno ljubezen k pravi umetnosti, namesto ženskega sanjarstva poln, krepek, moški duh.

Tega pa smo našli, kakor mislimo, v osebi I. Ipavca.

Mnogo torej pričakujemo od njega, a, kakor vse kaže, ne preveč. Res da je tudi Ipavcu treba še marsičesa se naučiti. Toda upamo, da bode nadobudni